

در نقد و بررسی برنامه پیشنهادی تربیت جنسی در دوره آموزش ابتدایی مطرح شد:

تربیت جنسی در خدمت خویشتن‌داری و عفاف‌گرایی

سمانه آزاد

اشاره

تربیت جنسی کودکان و نوجوانان، موضوعی است مهم با اما و اگرهای فراوان! اهمیت تربیت جنسی از یک سو و مراقبت‌های ویژه هنگام آموزش آن از سوی دیگر، آن نوع تربیت را به موضوعی حساس تبدیل کرده است. اگر دستگاه آموزش و پرورش را نهادی همه‌جانبه‌گر بدانیم که بر همه ابعاد و جوانب تربیت تأثیرگذار است، تربیت جنسی را نیز می‌توان از جمله وظایف و مأموریت‌های این نهاد دانست. چندی پیش، جلسه نقد و بررسی برنامه پیشنهادی تربیت جنسی در دوره ابتدایی با حضور کارشناسان این حوزه برگزار شد. این طرح از سوی دکتر محمود سعیدی رضوانی، دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد و پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی ارائه شده است. چکیده این طرح را می‌توان تربیت جنسی در خدمت خویشتن‌داری و عفاف‌گرایی دانست. در این جلسه دکتر سعیدی رضوانی به طرح موضوعاتی مانند جایگاه تربیت جنسی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، چارچوب اصلی برنامه پیشنهادی تربیت جنسی در دوره ابتدایی، و نیز مؤلفه‌ها و اصول آن پرداخت. خلاصه‌ای از مطالب مطرح شده در این جلسه را می‌خوانید.

تربیت جنسی در اسناد بالادستی آموزش و پرورش
تأکید بر تربیت جنسی در اسناد بالادستی آموزش و پرورش موضوعی بود که در ابتدای این جلسه مطرح شد. دکتر سعیدی در این باره گفت: «در سند برنامه درسی ملی عباراتی مانند شناخت جسم خود، کارکرد اندام و نحوه مراقبت از آن و کسب مهارت‌های زندگی سالم، رعایت حجاب در ارتباط با افراد نامحرم و ارزش‌گذاری برای حیا و عفت وجود دارد که این موضوعات در ارتباط با تربیت جنسی هستند. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نیز مواردی مانند تلاش پیوسته برای خودسازی و اصلاح دیگران براساس نظام معیار اسلامی و از طریق مهارت‌های طبیعی، تعدیل عواطف و تمایلات، اراده و خویشتن‌داری را مشاهده می‌کنیم. بنابراین نقطه‌های اتصال قوی بین موضوع تربیت جنسی و اسناد بالادستی وجود دارد.»
وی در ادامه تأکید کرد: «آن نوعی از تربیت جنسی مدنظر ماست که در خدمت خویشتن‌داری و عفاف است. البته با توجه ویژه به اینکه این برنامه پیشنهادی مربوط به دوره ابتدایی است.»

در ابتدای این جلسه، دکتر سعیدی گفت: «پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی که حدود هفت سال پیش شروع به کار کرده چهار کارگروه دارد که عبارت‌اند از گروه تعلیم و تربیت اسلامی؛ گروه اقتصاد اسلامی؛ گروه مدیریت اسلامی و گروه حقوق اسلامی. در گروه تعلیم و تربیت اسلامی کارگروه‌های مختلفی فعالیت می‌کنند که یکی از آن‌ها کارگروه تربیت جنسی و عفاف‌گرایی است. شروع کار این کارگروه در جلسه‌ای با سازمان تبلیغات اسلامی خراسان رضوی با نام آموزش بلوغ بود. پس از آن جلسه ما کارهایی را شروع کردیم که مدتی هم در مساجد انجام می‌شد. از جمله فعالیت‌های ما تولید بسته آموزشی «مراقبت‌های جنسی فرزندان توسط والدین» بود که شامل چندین کلیپ و فیلم برای والدین می‌شد. این بسته هم برای مدرسان آموزش خانواده قابل استفاده است و هم برای والدین. همچنین دوره‌های آموزشی برای والدین برگزار کرده‌ایم که تنها در مشهد تقریباً در ۶۰۰ مدرسه، والدین در این دوره‌ها شرکت کردند. بیشتر شرکت‌کنندگان هم از مدارس دوره ابتدایی بودند.

راهنمای برنامه تربیت جنسی در دوره ابتدایی

دکتر سعیدی در ادامه به عناصر این برنامه اشاره کرد و افزود: «وقتی از تربیت جنسی صحبت می‌کنیم اذهان به سوی مسائلی مانند جلوگیری از سوءاستفاده جنسی و نظیر آن‌ها معطوف می‌شود، ولی ما نگاه جامع‌تری نسبت به تربیت جنسی و مؤلفه‌های آن داریم. به طوری که مؤلفه‌ها را از حیا تا عزت نفس در نظر گرفته‌ایم. ما تربیت جنسی را با آموزش جنسی یکی نمی‌دانیم، برعکس معتقدیم که دانش جنسی باید در حدی استفاده شود که به عفاف‌گرایی و خویش‌داری کمک کند. در واقع ما هیچ دانشی را به دانش آموز یاد نمی‌دهیم مگر اینکه به خویش‌داری او کمک کند.» وی با اشاره به اینکه در این طرح سعی شده است از آموزه‌های اسلامی استفاده شود گفت: به نظر خودمان، ما در این برنامه از رویکرد فطرت‌گرا استفاده کرده‌ایم، یعنی به داشته‌های فطری دانش‌آموز توجه کرده و از آوردن استدلال‌های غامض پرهیز نموده‌ایم. در واقع سعی کرده‌ایم دانش‌آموز از طریق تذکر به آنچه در فطرتش وجود دارد هدایت شود.

دکتر سعیدی درباره تعریف تربیت جنسی در برنامه پیشنهادی خود چنین توضیح داد: «ما تربیت جنسی را ایجاد آمادگی برای مواجهه صحیح با گزینه جنسی تعریف کرده‌ایم. در واقع، با توجه به اینکه دوره مدنظر ما ابتدایی است، وارد مباحثی مانند روابط

جنسی نشده‌ایم. تأکید ما بر اخلاق جنسی و تا حدی آینده جنسی بوده است و نقش‌های جنسیتی را هم تا حدی مطرح کرده‌ایم که هم ناظر بر خویش‌داری است و هم ناظر بر آینده جنسی.» وی با بیان اینکه دادن اطلاعات جنسی به دانش‌آموز در خدمت اخلاق جنسی است و نه بیشتر، یکی دیگر از عناصر این برنامه را تقدّم خانواده دانست و گفت: «مؤلفه بعدی هم تقدّم خانواده (والدین) بر مدرسه در بحث تربیت جنسی است. ما به شدت تأکید داریم که در تربیت جنسی باید به انفرادی شدن تربیت نزدیک شویم. اساساً تربیت به ویژه در مباحثی مانند مباحث عاطفی و ارزشی، مخصوصاً تربیت جنسی و تربیت دینی، هرچه بیشتر به سمت انفرادی شدن صحیح پیش برود بهتر است. در این زمینه تقاضای ما از سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی این است که اگر می‌خواهد تربیت جنسی درست انجام گیرد، باید با انجمن اولیا و مربیان ارتباط داشته باشد. در واقع در موضوع تربیت جنسی مشارکت والدین کاملاً لازم و اساسی است.

موضوع بعدی در این برنامه اهمیت فضاسازی مناسب در مدرسه (امر کنترل و نظارت) و اهمیت مراقبت از وضعیت محیط اجتماعی و نظام پاداش‌دهی است. سعیدی در این باره گفت: «اگر محیط اجتماعی به سمت بی‌عفتی و بی‌حیایی میل کند، نمی‌توانیم فقط با آموزش و پرورش جلوی مشکلات را بگیریم. امام موسی صدر هم

می‌گوید وقتی محیط آلوده است نمی‌توانیم کسی را تربیت کنیم. شهید مطهری هم معتقد است تنها موردی که ما به رهبانیت توصیه نمی‌کنیم در بحث اخلاق جنسی است. ایشان به شدت معتقد است که در این زمینه محیط باید اصلاح شود».

به گفته سعیدی، نوآوری این برنامه پیشنهادی، تعمیق و توسعه آن در شش پایه دوره ابتدایی است. وی در این باره ادامه داد: «ما معتقدیم مؤلفه‌های این برنامه باید از پایه اول تا ششم دوره ابتدایی تکرار شوند. این کار سخت به عهده برنامه‌ریزی است که باید این مفاهیم را در شش پایه تعمیق و توسعه دهند».

مواضع برنامه پیشنهادی تربیت جنسی در دوره ابتدایی

دانشیار دانشگاه علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی، عناصر برنامه پیشنهادی خود را چنین برشمرد:

- داشتن نگاه جامع تربیت جنسی و مترادف نبودن آن با آموزش جنسی یا مهارت‌های جلوگیری از سوءاستفاده جنسی و امثال آن؛
- مبتنی بودن بر آموزه‌های اسلامی؛
- استفاده از رویکرد فطرت‌گرا به معنای تأکید بر بیدارسازی فطرت‌ها ضمن پرهیز از استدلال‌های غامض عقلی؛
- تربیت جنسی به معنای ایجاد آمادگی برای مواجهه صحیح با گزینه جنسی؛

- تأکید بر بُعد اخلاق جنسی (تا حدی آینده جنسی)؛
- دادن اطلاعات جنسی تا آنجا که در خدمت اخلاق جنسی باشد و نه بیشتر؛
- مقدم داشتن خانواده (پدر و مادر) بر مدرسه در تربیت جنسی و لزوم آموزش خانواده‌ها؛
- اهمیت دادن به فضا سازی مناسب در مدرسه (امر کنترل و نظارت)؛
- اهمیت دادن به مراقبت از وضعیت محیط اجتماعی و نظام پاداش‌دهی؛
- اشتراک برخی مؤلفه‌های برنامه با ابعاد از تربیت عمومی (باز تأکید)؛

- تقسیم و تخصیص موضوعات آموزشی به سه عرصه نیروی انسانی مدرسه، والدین (رکن اساسی = آموزش والدین) و دانش‌آموزان.

- پرهیز از هزینه‌آفرینی بیهوده که موجب مقاومت برخی خانواده‌ها می‌شود.

اصول برنامه

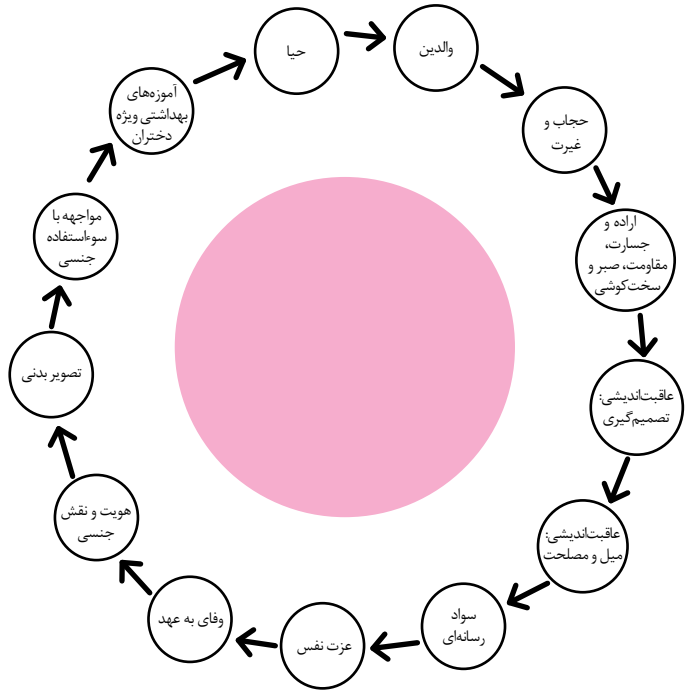
چارچوب محتوای تربیت جنسی کودکان (۶ تا ۱۲ سال) دوره ابتدایی

دکتر سعیدی رضوانی، با اشاره به چارچوب محتوایی برنامه تربیت جنسی، بر کنار هم بودن همه مؤلفه‌های این برنامه برای تأثیرگذاری بیشتر تأکید کرد. وی در این باره گفت: «ما معتقدیم مجموعه مؤلفه‌ها در کنار هم می‌تواند تأثیرگذار باشد. البته کاستی‌هایی هم هست و به نظر من راهی که نرفته‌ایم بیشتر از راهی است که رفته‌ایم. اگر من ادعا کرده‌ام که راهنمای برنامه درسی نوشته‌ام به این معنا نیست که این راهنما کامل است، بلکه این راهنما می‌تواند در حد خودش مورد استفاده مؤلفان کتاب‌های درسی قرار بگیرد. البته اگر گروهی این کار و راهنما را کامل کنند بهتر خواهد بود.»

دکتر رضوانی برنامه پیشنهادی تربیت جنسی کودکان در دوره ابتدایی را مبتنی بر اصولی دانست که عبارت‌اند از:

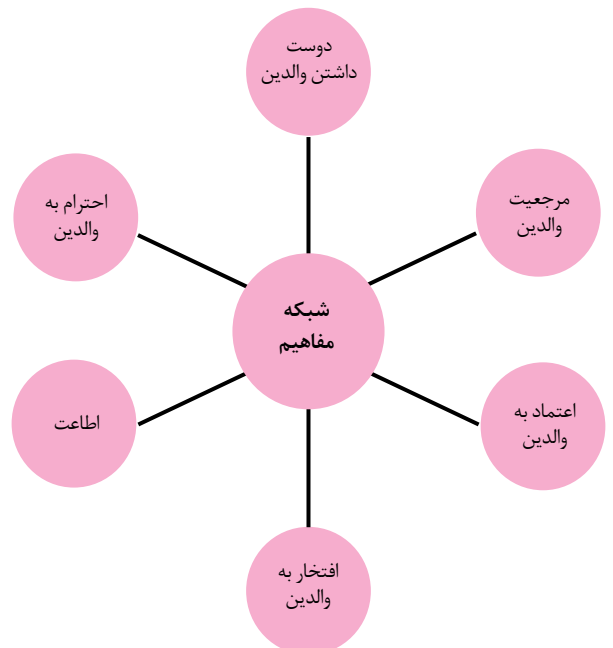
- توجه به تفاوت‌های پسران و دختران؛
- توجه به مسئله عدم تحریک؛
- توجه به عنصر پیشگیری و عدم معرفی اختلالات جنسی در راستای جلوگیری از بدآموزی و تحریک؛
- استفاده حداکثری از رویکرد غیرمستقیم؛
- قرار دادن مباحث در ساختار تربیت عمومی و عدم پرداخت مستقیم و مستقل (مگر به ضرورت نظیر احکام و شرایط دختران)؛
- استفاده از ظرفیت‌های دروس مختلف از طریق افزودن

۱. مفاهیم مرتبط با تربیت جنسی به مفاهیم موجود
۲. بیان مصادیق و مثال‌های جدید برای مفاهیم موجود؛

شبکه مفاهیم

دکتر محمود سعیدی رضوانی در آخر با اشاره به شبکه مفاهیم مؤلفه‌های برنامه تربیت جنسی گفت: «ما سعی کردیم شبکه‌ای از مفاهیم را در رابطه با برخی مؤلفه‌ها در نظر بگیریم. معتقدیم همین شبکه مفاهیم می‌تواند کمکی باشد برای مؤلفان کتاب‌های درسی که تدوین‌کنندگان این راهنما چه مفاهیمی را مد نظر داشتند. این شبکه چیزی است که از کلاس اول تا ششم می‌خواهیم در راستای آن حرکت کنیم. در این شبکه مفاهیم موضوعاتی مد نظر ما بوده که توالی آن به شکل زیر است:

توالی

هدف دوره این است که دانش‌آموز در پایان دوره ابتدایی والدین خود را مرجع اصلی خویش در مورد مشکلات جنسی بداند و به راهکارهای پیشنهادی آن‌ها اعتماد کند.

درک دلایل دوستی از طرف والدین و وسعت دوستی و محبت والدین نسبت به

توسعه احساس دین نسبت به والدین

تشکیل و تقویت مصادیق ابراز دوستی نسبت به والدین با تأکید بر اعتماد

درک ضرورت گفت‌وگو با والدین در خصوص تجربه‌ها

درک خطرات عدم اعتماد به والدین

تبیین عواقب و پیامدهای ارتباط مطلوب و نامطلوب

در ادامه این جلسه کارشناسان حاضر به نقد این برنامه و پرسش و پاسخ پرداختند.